

KULTŪRINĖ VEIKLA, DRAUGIJOS

IŠ J. BASANAVIČIAUS KALBOS ATIDARANT LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJOS VISUOTINĮ STEIGIAMĄJĮ SUSIRINKIMĄ 1907 M. KOVO 25 D.

Gerbiamieji ponai ir ponios!

Mes šiandien čion gana skaitlingai susirinkome prie Lietuvių Mokslo Draugijos radynų. Pas kitas tautas, kultūroje už mus aukščiau stovinčias, tokios draugijos įsteigimas rasi nebūtų taip įžymus, kaip lietuvių tautos gyvenime, tos būtent tautos, kurioms tik pastaraisiais metais tepalengvėjo kelias prie šviesos ir laisvės.

Rods, idėja apie panašios draugijos įsteigimą Lietuvoje buvo atsiradus jau seniaus, beveik drauge su mūsų tautos atsigaivėliavimo pradžia. D-ras Jurgis Zauerveinas, vienas iš didžiausių vyrų, kuris Prūsų Lietuvai savo veiklumą buvo paaukavęs, 1882 m. Klaipėdos „Lietuviškoje Ceitungoje“ apgarsino, tarp kitų, straipsnį, kuriame, lietuvius apšvietimopi ragindamas, užmanęs buvo įsteigti „draugystę“ populiariškoms knygelėms (vadovėliams) leisti — užmanymas, kurs tokiu tik ir liko, bet man tuomet davė progą paleisti toje pat „Ceitungoje“ gan karštą int lietuvius atsišaukimą — įsteigti Lietuviškąją Mokslo Draugystę, kuri tautos apšvietimu rūpintusi.

Prie agitacijos apie šitos Draugystės įsteigimą, apart manęs ir d-ro Zauerveino, prisidėjo tuomet daugiausia Jonas Šliupas. „Aušrai“ 1883 m. atsiradus, vienu iš svarbesniųjų jos darbų buvo taipogi kvietimas lietuvių prie tokios „draugystės“ steigimo — bet veltui.

„Draugystės“ įsteigimas tuomet, kaip žinoma, nepasisekė ir pasisekt negalėjo, bet toji mūsų agitacija visgi davė pradžią įsteigimui 1885 m. Tilžėje Prus. lietuvių draugystės „Birutos“, kuri mano Mokslo Draugystei parašytaisiais įstatais pasinaudojo. Šitie tad „Birutos“ įstatai mums ir šiandien rodo, kokį tikslą būtų tuomet turėjusi mūsų užmanytoji M. Draugystė — tikslą, kurio tečiau nė pačiai „Birutai“ kaip reikiant pasiekti nepasisekė.

J. Šliupas, tuo tarpu Amerikon persikeldamas, drauge ten nusigabeno ir idėją, prie kurios propagacijos Lietuvoje jis buvo jau prisidėjęs. Rodos, apie 1886-7 metus jis tenai suorganizavo Lietuviškąją Mokslo Draugystę Amerikoje ir 1892-93 metais spausdino pas M. Jankų Bitėnuose „Draugystės“ organą „Apšvieta“, kurios išėjo du tomu. „Draugystės“ laikraštis tečiau „mokslo“ organu negalima buvo vadinti; jis tik garsino įvairius moksliskus straipsnius populiariškoje formoje.

Jonas Basanavičius, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 726–727.